

סימן ג

עניית אמן במקוה

שאלה

- א. דין בית הטבילה
 ב. עניית אמן
 מסקנה

שאלה:

האם מותר לבלנית לענות אמן על ברכתה של אשה הטובלת במקוה?

א. דין בית הטבילה

בשו"ע או"ח סי' פ"ד כתב הרמ"א: "ואסור לענות אמן בבית המרחץ", ובט"ז שם ס"ק ב': "דבית הטבילה יש לו ממש דין בית האמצעי של המרחץ, דקצתם ערומים כו'; ולכתחילה אין לברך שם שום ברכה". רק ברכת הטבילה היא הכרחית שם שהיא שייכת לטבילה, כדיעבד דמי כיון שא"א בענין אחר. וא"כ ה"ה אמן הוי כדיעבד. (אמנם הט"ז כתב זאת רק במקוואות קרות, אך י"ל דמקוואות דידן, גם כשהן חמות, לא נפיש זוהמיהו ומותר לברך בהן).

מיהו היתר זה הוא רק מצד המקום, דכיון שדינו כבית אמצעי - מותר. אך יש כאן גם ראיית הערוה. בשלמא האשה הטובלת שהיא חובקת בזרועותיה יכולה לברך משום שאין ליבה רואה את ערותה, וכמש"כ הש"ך והט"ז ביו"ד סי' ר' להליץ על המנהג שאין הנשים מכסות את ערותן בשעת הברכה. אך זו שעונה אמן רואה את ערותה של המברכת. ואע"פ שאינה מסתכלת בה ישירות, סו"ס נמצאת עימה באותו חדר בו נמצאת הערוה ואסור לה לומר דבר שבקדושה בנוכחותה, וכיצד יכולה לענות אמן?

אולם י"ל דמותר להרהר בד"ת במקום שרואה את הערוה, כמבואר בשו"ע או"ח סי'

פ"ד בהגהת הרמ"א. ועניית אמן אין בה לכשעצמה דבר שבקדושה אלא שמאמת את מה שאמר המברך ואין כאן אלא הירהור בדבר שבקדושה, וזה מותר.

ב. עניית אמן

מיהו דבר זה צ"ע, שהרי לכתחילה היוצא בברכת חברו צריך לענות אמן (עיין משנ"ב סי' רט"ו ס"ק ז') וגדול העונה אמן יותר מהמברך, והעונה אמן הר"ז כאילו מברך ממש, וילפינן משבועה שהעונה אמן הר"ז כאילו נשבע בעצמו (ער"ן נדרים ב' א'). א"כ כשעונה אמן הר"ז כמברכת בעצמה, ואע"פ שלא אמרו כן אלא כשרוצה לצאת י"ח בברכה או לישבע, שענית אמן שלו נחשבת לברכה; אך זו, שאינה יוצאת בברכה, אלא עונה אמן גרידא, אין האמן שלה נחשב לברכה - מ"מ י"ל שאילו היתה רוצה לצאת בברכת הטובלת היה האמן נחשב לברכה עצמה. (ועיין משנ"ב סי' ע"ה ס"ק כ"ט שבאמת אינו יכול לצאת י"ח בברכת חברו כשהוא רואה את הערוה). אע"פ שעתה אין כונתה אלא לעניית אמן גרידא סו"ס אמירה זו כוללת גם ברכה אם יצטרכו לה, וחמיר טפי מהרהור גרידא.

והנה הר"ן (ריש נדרים) הביא בשם ר"ת שהנשבע מפי עצמו לא בעי שם, אך הנשבע מפי אחרים וענה אמן בעי שם, והר"ן תמה עליו דדבריו צ"ע. והשלמי נדרים הביא בשם הנצי"ב לחלק בין שבועת סוטה, שכל מהותה היא שתהיה ע"י עניית אמן של האשה, לבין שבועת ביטוי שעיקרה הוא כשנשבע בעצמו, ועניית אמן ע"י אחר נחשבת רק כאילו נשבע מעצמו, אך אינה כשבועת עצמו ממש. ומכיון ששבועה בלא שם אינה אלא יד - אינה נחשבת ליד אלא כשנשבע בעצמו ולא כשעונה אמן.

וא"כ י"ל דבאמת אמן אינו כמברך עצמו,

- יכול לברך, כיון שאין לבו רואה את הערוה, אם כי זה מועיל רק ללב ולא לעינים, דס"ס הוי כערוה בעששית, י"ל דכוח המים הצלולים מועיל משום דהוי כרשות בפנ"ע, ולכן הטובלת כאילו נמצאת ברשות אחרת, ומכיון שמסתמא דמילתא אין הבלנית מסתכלת ישירות בערותה של הטובלת, אלא רק נמצאת איתה באותו חדר יכולה לענות אמן, דהיא כאילו ברשות נפרדת. אמנם אסור לומר דבר שבקדושה מול ערוה, אפילו כשאינו מסתכל עיין סי' ע"ה ס"ו בפוסקים, אך בערוה בעששית שרי. ע"ש במשנ"ב ס"ק כ"ט וה"ה כאן.

מסקנה

מותר לבלנית לענות אמן אחר ברכת הטובלת.

אלא יש לו דין כאילו מברך, וזה נכון רק כשבאמת רוצה לברך ולצאת י"ח בעניית אמן. אך אמן גרידא כשאינו מתכוון לצאת אין בו דבר שבקדושה אלא כהרהור גרידא, שמאמת את דברי המברך. לכן מותר לה לענות אמן, אע"פ שהיא רואה את ערותה משום שאינה אלא כמהרהרת ולא כמברכת.

אך מכיון שהר"ן תמה על ר"ת יתכן לומר שהוא סובר שאמן הוא שבועה ממש וה"ה כאן אילו היתה מכוונת לצאת, היתה נחשבת כמברכת בעצמה וא"כ גם כשעונה אמן גרידא דינה כמברכת ממש והדבר אסור.

ונלענ"ד לומר באופן אחר שמכיון שהאשה הטובלת נמצאת בתוך המים, אפילו כשהם צלולים, יכולה הבלנית לומר אמן. וכמש"כ הרמ"א בסי' ע"ד שאם לבו מעל המים הצלולים

סימן ד

תפילה לפני זמנה

כאן, מותר להקדים ולהתפלל לפני הנץ החמה משום מצוה דרבים של אלו שאינם יכולים להתפלל במנין.

ולכאורה אדרבה, מכיון שהרוב יכולים להתפלל בזמן, משום מצוה דרבים על המיעוט לוותר על תפילה במנין כדי לזכות את הרבים בתפילה בזמנה. והתם, בשחרור עבד, שאני, שבלעדי העבד לא היה מנין כלל, ואילו כאן יש מנין גם בלי המשכימים, והכונה היא רק לזכותם בתפילה בציבור, ונמצא שהרבים מתפללים שלא כדין בכדי לזכות מיעוט שיתפלל כדין.

מאידך, אין כאן איסור כמו שחרור עבד. שחרור עבד הוא איסור-עשה מהתורה, ואילו תפילה לפני הנץ החמה אינה איסור חלילה, אלא שלכתחילה זמן תפילה הוא אחרי הנץ

שאלה*

בישוב שיתופי קטן כחמישה עשר איש, חמישה מהם צריכים להשכים קום כדי להספיק לצאת לעבודתם, האחרים יכולים להתחיל את עבודתם מאוחר יותר ולהתפלל כדין אחרי הנץ החמה. האם על כולם להקדים ולהתפלל לפני הנץ החמה כדי לזכות את המשכימים בתפילה בציבור?

תשובה

בעיה זו דומה למה שכתבו התוס' במס' שבת (ד' ע"א) שאומרים לאדם 'חטא כדי שיזכה חברך' במצוה דרבים. והביאו ראייה לזה מר' אליעזר ששחרר את עבדו כדי לצרפו למנין אע"פ שעבר בעשה של "לעולם בהם תעבודו". וא"כ ה"ה

* לעצמונה אלול תשל"ט